

Leonurus cardiaca L.

Nova nahajališča prizadete vrste New localities of endangered species

- 9364/3** Slovenija: Prekmurje, Nedelica, rob gozda, 168 m n. m., leg. & det. Rok Janža, 25. 5. 2014 (LJU10141275)
- 0249/3** Slovenija: Primorska, Sežana, V pobočje Tabora, 400 m n. m., zaraščeno grmovnato pripotje, leg. & det. D. Štolfa, 29. 6. 2011 (LJU 10141328, študentski herbariji).
- 9953/1** Slovenija: Ljubljanska kotlina, Ljubljana - Moste, 300 m n. m., leg. B. Anderle, 2.7.1995 (herbarij B. Anderleta)

Deljenolistna srčnica je čez meter visoka, postavna rastlina iz družine ustnatic. Zaradi zdravnih lastnosti so jo nekdaj pogosto gojili po vrtovih. Pri nas je najverjetneje arheofit (BAČIČ 2000). Pojavlja se redko in raztreseno, praviloma v bližini človekovih bivališč ali na motenih rastiščih (JOGAN 2007). Vrsta je kot prizadeta (E) vključena v Rdeči seznam (WRABER & SKOBERNE 1989, ANON. 2002). Da je vrsta v upadanju, je pred 30 leti botanično javnost opozoril WRABER (1983). V naslednjih letih smo bili zato botaniki na terenu bolj pozorni na srčnico in najdbam so sledile številne objave: NAGLIČ (1987), KALIGARIČ (1990), VREŠ (1987, 1992), KALIGARIČ & JOGAN (1990), JOGAN (1996), BAČIČ (2000), BAKAN (2006, 2011). Vrsta je bila najdena tudi na raziskovalnem taboru študentov biologije v Mokronogu, leta 2009 (podatkovna zbirka CKFF, B. Frajman) in v okviru raziskav ruderalne vegetacije (MARKOVIČ 1984, 2007).

O uspevanju v Ljubljani priča podatek Braneta Anderleta, ki je vrsto nabral v Mostah pri železniški postaji leta 1995, v novejšem času pa je bil objavljen tudi podatek za Ljubljansko Barje, kjer je srčnica rasla ob kolovozni poti med Blatno Brezovico in Bevkami (0052/1). Junija 2010 jo je tam opazil Peter Grošelj (Grošelj v JOGAN (ed.) 2012): srčnica je uspevala v sestoji velikosti približno 10 m², bila je v bujnem cvetenju in na njej se je pasla množica čebel. Kljub vztrajnemu iskanju v naslednjih letih vrsta na tem mestu ni bila več najdena, pa tudi v okolici je ni bilo opaziti. Razlog za njeno izginotje je najverjetneje urejanje robov kolovoza: zadnja leta namreč lastniki parcel natančno čistijo (kosijo) robove, tudi preko 2 m v širino, in to večkrat letno, ter na novo zasipavajo kolovoz z gruščem, s tem pa pestrega rastlinja ob teh poteh ni več. V tem času se je spremenila tudi namembnost kolovoza, ob katerem je rasla srčnica. Promet se je močno povečal, saj kolovoz na drugem koncu ni več zaprt.

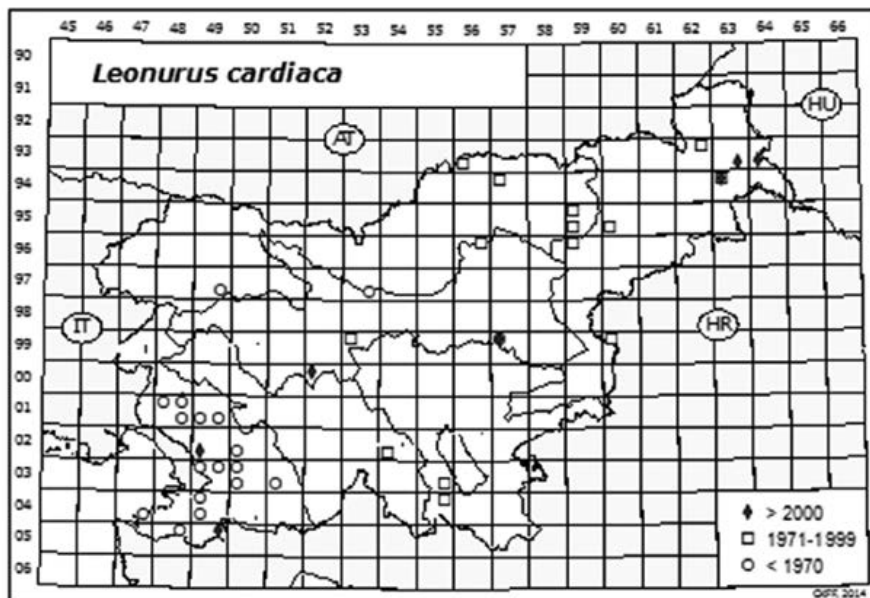
V Prekmurju je bila vrsta letos opažena ob gozdnem robu pri Nedelici, nedaleč stran jugovzhodno od gramoznice, v delu, imenovanem Greda. Najbližje stavbe so od nahajališča oddaljene približno 300 m. Populacija je omejena na sestoj površine približno 4 m². Tla so tu ravna in razmeroma vlažna. Sestoj je približno dva metra oddaljen od gozdne poti. Okolica je bila precej zaraščena z različnimi visokimi steblikami. Eden od primerkov je bil nabran in herbariziran. Vrsta v Prekmurju velja za močno ogroženo (BAKAN 2006), znano je uspevanje v Melincih (kvadrant 9463/1) in Gančanih (BAKAN (2011): kvadrant 9363/4, ruderalizirana njiva ob Hraščičkem gozdu, blizu krožišča pri AC (24. 8. 2009, uspevanje je bilo potrjeno tudi v letu 2011 - B. Dolinar in B. BAKAN).

Pri pregledu materiala iz herbarija LJU smo odkrili še eno pričevanje o uspevanju vrste v novejšem času. Gre za najdbo D. Štolfa, ki je vrsto nabrala za svoj študentski herbarij, ki

ga študenti biologije izdelajo pri predmetu Sistematska botanika. Na srčnico je naletela pri Sežani, v zaraščenem grmovnatem pripotju.

Ker se je poznavanje razširjenosti vrste od objave zemljevida razširjenosti v Gradivu za Atlas flore Slovenije (JOGAN & al. 2001) dopolnilo, smo izdelali nov zemljevid razširjenosti (Slika 1), kjer so zelo stari (pred 1970) in starejši podatki (1971-1999) s simbolom ločeni od novejših (po l. 2000). Upoštevali smo vse razpoložljive vire. Zelo stari podatki temeljijo predvsem na objavah MARCHESETTIJA (1896-97), POSPICHALA (1897-1899), DOLŠAKA (1936) in ENGELTHALERJA (1874). Upoštevali smo tudi herbarijski material LJU, avtorji so: Štolfa (LJU10141328), Naglič (LJU10033830, LJU10033832), Špilak (LJU10033825), Jogan (LJU1003328, LJU10033826, LJU10033827), Tomažič (LJU10033833), Paulin (LJU10033824), Dolšak (LJU10033835, LJU10033829), Justin (LJU10033834) in Kaligarič (LJU10033831).

Iz vzorca razširjenosti, ki se kaže na zemljevidu, vidimo, da je vrste redka, da se pojavlja (oz. se je pojavljala) raztreseno v vseh fitogeografskih območjih, v novjšem času pa so potrditve le iz SM, PA in PD. Vrsto je težko varovati, saj je vezana na rastišča, ki jih človek ves čas spreminja, tako da jo po eni strani ogroža urejanje okolice bivališč, pozidave in zatiranje s herbicidi, po drugi strani pa zaraščanje - naravna sukcesija. Obenem pa se ravno zaradi človekovih posegov v prostor pojavljajo nova primerna rastišča zanjo. Vrsta se razširja s drobnimi plodiči piramidaste oblike, ki nimajo posebnih struktur za razširjanje z vetrom ali na dlaki oz. perju živali. Možnosti raznašanja na dolge razdalje so - kot kaže - bolj omejene. Zagotovo pa ima (oz. je imel) človek s svojimi dejavnostmi tudi vlogo pri razširjanju semen.

Slika 1: Razširjenost deljenolistne srčnice (*Leonurus cardiaca*) v Sloveniji

Figure 1: Distribution of *Leonurus cardiaca* in Slovenia

Omenili bi še eno zanimivost glede deljenolistne srčnice. Avstrijska ekskurzijska flora (FISCHER & al. 2008) navaja dve podvrsti te vrste: *L. cardiaca* subsp. *cardiaca* in *L. cardiaca* subsp. *villosus*. Razlikujeta se predvsem po dlakavosti stebela in listov: prva je dlakava le po robovih stebela, listi so redkodlakavi, druga pa ima steblo kroginkrog izrazito kuštravo, štrleče dlakavo in listi so mehko kuštravodlakavi po obeh straneh. *L. cardiaca* subsp. *villosus* v zadnjem času (?) ponekod v Avstriji gojijo kot čebeljo pašo, ta podvrsta pa se pojavlja tudi podivjano, morda celo udomačeno (FISCHER & al. 2008, ESSL & RABITSCH 2002). Po pregledu materiala iz herbarija LJU smo ugotovili, da ves domači material (vključno z novo najdbo iz Prekmurja) pripada tipski podvrsti. Ugotovitev je pričakovana, saj pri nas - kot kaže - te rastline zaenkrat še ne uvajajo ali preizkušajo kot čebeljo pašo. Na različnih slovenskih čebelarskih spletnih forumih tudi ni zaslediti omemb te rastline.

Zahvala

Za koristne pripombe, dodatne podatke in pomoč se najlepše zahvaljujemo dr. Branku Vrešu in dr. Igorju Dakskoblerju. Za prispevane podatke o razširjenosti in dovoljenje za objavo še neobjavljenih nahajališč se prisrčno zahvaljujemo Branetu Anderletu, Branku Dolinarju in vsem, ki so prispevali svoje herbarijske pole z deljenolistno srčnico v herbarij LJU, še posebej D. Štolfa. Aliju Šalamunu iz Centra za kartografijo favne in flore se najlepše zahvaljujemo za izdelavo zemljevida razširjenosti.

Literatura

- DOLŠAK, F., 1936: Prof. Alfonza Paulina Flora exsiccata Carniolica. Centuria XV.–XVIII. Prirodoslovne razprave, Ljubljana 3(3): 85–131.
- ENGELTHALER, H., 1874: Beitrag zur Flora Ober-Krain's. Verhandlungen der K.K. Zool.-Bot. Gesell., 24: 417-422, Wien.
- ANONYMOUS, 2002: Pravidnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam. – Uradni list RS 2/2002.
- BAČIČ, M., 2000: Prispevek k poznavanju flore Ribniške doline (Dolenjska, Slovenija), *Natura Sloveniae* 2 (2): 7-19.
- BAKAN, B., 2006: Slikovni pregled višjih rastlin Prekmurja. Razvojni center, Lendava. 244 pp.
- ESSL, F. & W., RABITSCH, 2002: Neobiota in Österreich. Umweltbundesamt, Wien. p. 104
- FISCHER, M. A., OSWALD, K. & ADLER, W., 2008: Exkursionsflora für Österreich, Liechtenstein und Südtirol. 3. Auflage. – Biologiezentrum der Oberösterreichischen Landesmuseen. Linz. 1392 pp.
- JOGAN, N., 2007: *Lamiaceae*. V: MARTINČIČ, A., WRABER, T., JOGAN, N., PODOBNIK, A., TURK, B., VREŠ, B., RAVNIK, V., FRAJMAN, B., STRGULC KRAJŠEK, S., TRČAK, B., BAČIČ, T., FISCHER, M. A., ELER, K. & B. SURINA, 2007: Mala flora Slovenije. Ključ za določanje praprotnic in semenk. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana: 585 - 620.
- JOGAN, N., BAČIČ, T., FRAJMAN, B., LESKOVAR, I., NAGLIČ, D., PODOBNIK, A., ROZMAN, B., STRGULC KRAJŠEK, S. & B., TRČAK, 2001: Gradivo za Atlas flore Slovenije. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju: 223.
- JOGAN, N. (ed.), 2012: Nova nahajališča – New localities. *Hladnikia* 29: 67-71 (2012)

- NIKLJELD, H. & L. SCHRATT-EHRENDORFER, 1999: Rote Listen gefährdeter Pflanzen Österreichs 2., neu bearbeitete Auflage. Farn- und Blütenpflanzen. – Grüne Reihe des Bundesministeriums für Umwelt, Jugend und Familie, Bd. 10. – Austria Medienservice, Graz. 291 pp.
- WRABER, T. & P. SKOBERNE, 1989: Rdeči seznam ogroženih praprotnic in semenk SR Slovenije. [Red data list of endangered vascular plants of SR Slovenia (Yugoslavia).] – *Varstvo narave* 14/15: 1–429.
- WRABER, T., 1983: Srčnica in pikasti mišjak, kje sta? *Proteus*, Ljubljana 55 (3): 89–90.
- BAKAN, B., 2011: Pregled flore zahodnega Dolinskega (Prekmurje, Slovenija) (kvadranti 9363/3, 9363/4, 9463/1 in 9463/2). *Scopolia* 71: 57.
- NAGLIČ, D., 1987: Še o srčnici in pikastem mišjaku v Sloveniji. *Proteus*, Ljubljana 49(7): 271–273.
- VREŠ, B., 1992: O deljenolistni srčnici na Pohorju. *Proteus*, Ljubljana 55(3): 89–90.
- KALIGARIČ, M. & N. JOGAN, 1990: Floristične novosti iz Slovenske Istre 2 [New Floristical Discoveries from Slovenian Istria 2]. *Biološki vestnik*, Ljubljana 38(3): 57–64.
- KALIGARIČ, M., 1990: Botanična podlaga za naravovarstveno vrednotenje Slovenske Istre. *Varstvo narave*, Ljubljana 16: 17–44.
- MARKOVIĆ, L., 1984: Die Ruderalvegetation in dinarischen und vordinarischen Gebiet Sloweniens. *Razprave Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Razred za naravoslovne vede*, Ljubljana 25(2): 63–133.
- VREŠ, B., 1987: Floristični pregled Košenjaka z okolico. *Biološki vestnik*, Ljubljana 35(2): 135–150.
- JOGAN, N., 1996: Prispevek k poznavanju flore Kozjanskega, vzhodna Slovenija. V: Bedjanič, M. (ured.), *Tabor študentov biologije Kozje '95*, str. 23–36, Zveza organizacij za tehnično kulturo Slovenije, Gibanje znanost mladini, Ljubljana: 30
- MARCHESETTI, C., 1896–97: Flora di Trieste e de'suoi dintorni. CIV + 727 pp.
- POSPICAL, E., 1897–1899: Flora des Österreichischen Küstenlandes I(1897): XLIII, 1–576; 2(1898–1899): 1–946.

TINKA BAČIČ, ROK JANŽA & PETER GROŠELJ

Scutellaria hastifolia L.

Novo nahajališče v predalpskem fitogeografskem območju New locality in Prealpine phytogeographic region

9853/1 Slovenija: Gorenjska, Komenda, Suhadole, vlažni gozd blizu potoka Pšata, leg. & det. B. Nemeč, 16. 6. 2014 (LJU10141274)

Čeladnice (rod *Scutellaria*) spadajo v družino ustnatic. Pri nas uspevajo tri vrste tega rodu, dve sta izrazito vlagoljubni: to sta navadna in kopjastolistna čeladnica. Razlikujemo ju predvsem po obliki listov. Listi kopjastolistne čeladnice imajo razločno kopjasto dno in so v zgornjem delu celorobi, listi navadne čeladnice pa imajo zaokroženo do plitvosrčasto dno